

Broedpoging Buidelmees (*Remiz pendulinus*) in Groningen?

P.D. Cnossen & M. van der Velde

Samenvatting

Op 25 mei 1981 werd op een terrein nabij de stad Groningen een tweetal Buidelmezen waargenomen. Een daarvan was regelmatig actief in en op een aan een wilgetak hangend nest. Enkele weken later waren zowel de Buidelmezen als ook het nest verdwenen. Aangenomen moet worden dat de dieren niet tot broeden zijn gekomen.

Gebied

Nabij de stad Groningen ligt een terrein van ongeveer 20 ha, dat circa 15 jaar geleden is gebruikt voor het storten van baggerspecie uit een naburig kanaal. Sindsdien is een gedeelte van het terrein aan zijn lot, beter gezegd, aan de natuur overgelaten. Thans bevat het centrale gedeelte van het enigszins komvormige terrein nog een kleine oppervlakte ondiep water, omzoomd door een dichte vegetatie, waarin Riet (*Phragmites australis*) domineert.

Verder van het water staan tussen het riet wilgen (*Salix spec.*). Op de iets hogere delen van het terrein, die in het verleden het eerst zijn drooggevalen, zijn de wilgen inmiddels circa 8-10 m hoog bij een stamdiameter van circa 20-30 cm, gemeten op 1,50 m boven het maaiveld. Hier bestaat de ondergroei ook niet meer uitsluitend uit riet maar bepalen ook soorten als Rietgras (*Phalaris arundinacea*), Echte Witbol (*Holcus lanatus*), Pluimzegge (*Carex paniculata*), Kweekgras (*Elytrigia repens*), Gewone Engelwortel (*Angelica sylvestris*), Akkerdistel (*Cirsium arvense*) het aspect. Tevens slaat plaatselijk Vlier (*Sambucus nigra*) op.

Beheer

Het terrein is eigendom van en in beheer bij de provincie Groningen. Het beheer is gericht op het vermijden van activiteiten door de mens en het voorkomen van rustverstoring. Derhalve is het niet toegankelijk voor publiek. Hierdoor wordt het gebied, ondanks de nabijheid van een door gemotoriseerd verkeer vrij druk bereden weg, bezocht door diverse soorten vogels, die er een geschikt rust-, broed- of foerageerterrein vinden. Ten behoeve van het beheer van het terrein en het verkrijgen van inzicht in de ecologische functie is reeds een inventarisatie van de vegetatie verricht en worden de aanwezige vogels geteld.

Waarneming Buidelmees

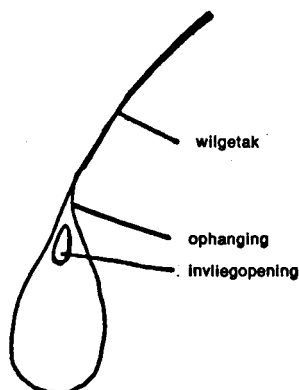
Tijdens een van deze inventarisaties op 25 mei 1981 bevond Van der Velde zich 's morgens omstreeks 07.00 uur op het terrein. Hij zag daar twee vogels van een hem tot dusver onbekende soort. De dieren zaten in een wilgestruik op circa één meter boven de grond. Hij observeerde de in het geheel niet schuwe vogels door een kijker (8 x 56) vanaf een afstand van ongeveer 8 meter.

De vrij kleine vogels hadden een kop met opvallend zwarte zijanten. Determinatie met behulp van Peterson (1976) bevestigde zijn reeds ontstane vermoeden, dat het ging om Buidelmezen.

Het viel op dat een der vogels weg vloog met wilgenpluis. Het dier bleek het pluis te gebruiken voor de bouw van een buidelvormig nest, dat was opgehangen aan het dunne uiteinde van een tak van een grote wilg, op 3 à 4 meter boven de grond. Het nest leek reeds vrijwel voltooid. De vogels trokken zich van zijn aanwezigheid schijnbaar weinig aan. De ene vogel bleef doorgaan met het aanvliegen van wilgenpluis, terwijl de andere in bomen in de directe omgeving verbleef (hoofdzakelijk in de nestboom).

Het wilgenpluis werd, naar het scheen, voornamelijk aangebracht aan de buitenkant van het nest (bovenkant). De vogel verbleef na aankomst bij het nest ten minste nog enige tijd hangend aan de bovenkant daarvan. Af en toe verdween hij in het nest, wellicht om de binnenkant af te werken. Soms ging de vogel

Figuur 1

Buidelmees bij het nest, gemeente Groningen, 25 mei 1981.

Foto: P.D. Cnossen

daarbij in het nest zo te keer, dat het hele nest trilde en schommelde. Na circa een half uur verliet Van der Velde de plaats. Op de zelfde dag omstreeks 11.00 uur bezocht hij de plaats opnieuw, nu samen met Cnossen.

De Buidelmezen bleken nog aanwezig te zijn. De ene hield zich nog steeds bezig met het bouwen van het nest, terwijl de andere in nu eens de nestboom dan weer in een naburige boom verbleef. De nestbouwer vloog zo nu en dan even weg en kwam dan steeds een tiental seconden later terug op of in het nest. Ook nu deed het dier het nest regelmatig hevig trillen. De vogel ging het nest binnen door een gat, dat zich bovenaan, in de verticale wand van het nest bevond (zie figuur 1).

Vooral de vogel bij het nest kon goed worden waargenomen. Duidelijk was de zeer brede zwarte oogstreep aan weerszijden van de kop, verbonden door het zwarte voorhoofd, te zien. Overigens was de kop grijs, evenals de keel. De rug en vleugels waren roodbruin van kleur. De onderzijde van de vogel was vrij licht gekleurd, enigszins bruingeel.

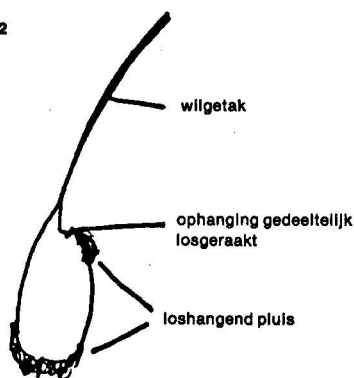
De vogels waren ongeveer zo groot als een Pimpelmees. De nestbouwer liet zo nu en dan geluiden horen, die de indruk wekten te zijn bedoeld als lokroep.

Van deze vogel konden enige foto's en kleurendia's worden gemaakt. Ook tijdens het maken van de foto's toonden de Buidelmezen zich in het geheel niet schuw. De vogel, die

aan het nest bezig was, kon tot op ongeveer vijf meter worden benaderd, zonder dat zij tekenen van onrust vertoonde. Vanaf die afstand werden de foto's gemaakt. Vervolgens verwijderden wij ons, daarbij opmerkend, dat de Buidelmees zich nog steeds met het nest bezighield, terwijl de andere in de nabijheid verbleef.

Een week later, op 1 juni 1981 bezocht Van der Velde nogmaals het terrein. Het nest hing nog in de boom maar van de Buidelmezen was verder geen spoor te bekennen. Het nest zag er verwaarloosd uit. Het was aan de onderzijde uitgezakt. Bovendien leek de ophanging gedeeltelijk losgeraakt (zie figuur 2),

Figuur 2

waardoor de wind het nest gemakkelijk kon rondraaien.

Gedurende ongeveer een half uur werden nest en omgeving geobserveerd, maar de Buidelmezen werden niet meer waargenomen.

Op vrijdag 12 juni 1981 bezocht Van der Velde nogmaals het terrein. Het nest bleek te zijn verdwenen. Evenmin waren daarvan op de grond resten te vinden. Ook in de rest van het terrein werden de Buidelmezen niet meer ontdekt.

Discussie

Het aantreffen van nestbouwende Buidelmezen in ons land en met name in het noorden daarvan, is uitzonderlijk.

Het broedgebied van deze soort omvat Zuid- en Oost-Spanje, het zuiden van Frankrijk, Italië, Oostenrijk, Oost-Europa en Voor-Azië (Sluiters 1975). Sedert 1950 lijkt er sprake te zijn van een uitbreiding in noordelijke en westelijke richting, aangezien broedgevallen werden waargenomen in West-Duitsland, Denemarken en Zweden (Osieck 1979). Sinds in 1962 een onvolledig nest in de Biesbosch werd aangetroffen zijn er in ons land 21 waarnemingen gedaan, die betrekking hebben op deze soort. Daarvan zouden twee op een broedgeval kunnen wijzen. Twee andere hebben op nestbouw betrekking (Osieck 1979).

Deze gevallen van nestbouw, c.q. broeden, werden waargenomen nabij de Flevopolders en in Zuid-Limburg. In het noorden van het

land werd tot nu toe nimmer nestbouw door Buidelmezen waargenomen.

Thans is dus ook hier het eerste geval van nestbouw geconstateerd. Het is niet duidelijk door welke oorzaak de Buidelmezen niet tot broeden zijn gekomen. De oorzaak kan natuurlijk zijn verstoring ten gevolge van activiteiten door de mens, maar dit is niet zo voor de hand liggend. Het terrein is niet toegankelijk voor publiek en hoewel desondanks clandestien terreinbezoek plaats vindt, is de frequentie daarvan gering. Bovendien bevond het nest zich nabij het centrale deel van het terrein, dat het minst onder ongewenst bezoek te lijden heeft. Daarom ligt het meer voor de hand te veronderstellen dat andere oorzaken een rol hebben gespeeld. Wellicht heeft het vrouwtje het nest niet geaccepteerd.

Overigens moet worden opgemerkt dat is verondersteld dat het hier ging om een **paartje** Buidelmezen.

Peterson (1976) vermeldt echter dat het vrouwtje lichter van kleur is dan het mannetje. Een dergelijk verschil tussen beide vogels is ons in het veld echter niet opgevallen. De waargenomen taakverdeling ten aanzien van de nestbouw en het voortbrengen van lokkende geluiden door een der vogels geeft echter aanleiding tot de veronderstelling dat het hier inderdaad ging om een **paartje** Buidelmezen.

■ P.D. Cnossen & M. van der Velde, Carel Hieronymuslaan 64, 9351 GR Leek.

LITTERATUUR:

Brakmas S. (1965): Een nestvondst van de Buidelmees (*Remiz pendulinus*) in de Brabantse Biesbosch in december 1962. Limosa 38: 6-12.

Bronswijk M. (1970): Buidelmees in IJsseldelta. Het Vogeljaar 18(6): 396.

Joosten T. & F. Hustings (1976): Een broedpoging van Buidelmezen in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 65(2): 62-65.

Kate C.G.B. ten (1968): Nieuwe waarnemingen van de Buidelmees (*Remiz pendulinus*) in ons land. Limosa 41: 27-30.

Osieck, E.R. (1979): Buidelmees. In R.M. Teixeira (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 's Graveland. Bladz. 410-411.

Peterson R.T., G. Mountfort, P.A.D. Hollom (1976): Petersons Vogelgids van alle Europese vogels. Amsterdam.

Redactie (1978): Broedpogingen van Buidelmees bij Hoensbroek. Het Vogeljaar 24(3): 141.

Sluiters J.E. (1975): Prisma Vogelboek. Utrecht.

In 1981 werden er in Nederland twee Buidelmezen geringd. Op 6 juli 1981 een volgroeid exemplaar in het Zwarte Meer West (Overijssel), die op 8 juli 1981 als ♀ na 1e jaars kJ te Elburg werd teruggevangen en weer vrijgelaten en in september 1981 werd ook een ♂ 1e jaars kJ geringd op de Makkummerwaard. Tot en met 1980 werden er in Nederland 11 Buidelmezen geringd, waaronder al eerder bij de randmeren (Op het Vinketouw no. 39 — bladzijde 14).

Buidelmees broedde in Friesland

In 1981 zijn er in Friesland twee nesten van de Buidelmees gevonden. Eén nest werd volledig afgebouwd, het werd op 19 april 1981 gevonden, op 12 mei moet het legsel compleet zijn geweest, op 31 mei werd geconstateerd dat er zich jongen in het nest bevonden (die volgens berekening op 26 mei moeten zijn geboren), op 11 juni zaten de jongen in het nest, maar op 13 juni waren noch oude noch jonge vogels meer in wijde omgeving te vinden.

Het tweede nest werd op circa 30 km afstand van het eerste gevonden op 7 juli 1981. Het nest werd niet afgemaakt en bevond zich op circa 5 meter hoogte in een schietwilg. Het

nest werd begin september voor het Fries Natuurmuseum, Leeuwarden verzameld. Het eerste nest hing in een zachte berk (*Betula pubescens*) op 2.40 m hoogte van de grond en was voornamelijk samengesteld uit de vrouwelijke zaadpluizen van de Iisdodde, waarschijnlijk de grote Iisdodde.

Om bij eventuele toekomstige broedpogingen verstoring te voorkomen worden de exacte broedplaatsen voorlopig nog niet bekendgemaakt.

J. de Jong: Buidelmees broedde in Friesland. Vanellus 34(6): 169-171, november-december 1981. Met drie nestfoto's.

Zie ook 'Veld en Vitrine' no. 75 — december 1981, bladzijden 841-843.